

LIBRIS

We know
books

Coperta de I. OPRÎȘAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

VANDENBERG, PHILIPP

Blestemul faraonilor : știința modernă dezleagă un mit milenar /

Philipp Vandenberg ; trad. de Magda Petculescu. - București :

Saeculum I.O., 2024

ISBN 978-973-642-516-5

I. Petculescu, Magda (trad.)

001.94

Coperta I: Statuia faraonului Tutmosis al III-lea (Regatul Nou, Dinastia XVIII, 1479-1425 î.Chr.). Muzeul din Luxor, Egipt.

Coperta IV: Osiris, stăpânul lumii subterane, împodobit cu însemnele puterii divine. Pictură murală, din camera mortuară a faraonului Ramses I.

Titlul original: Philipp Vandenberg, *Der Fluch der Pharaonen. Moderne Wissenschaft enträtselt einen jahrtausendealten Mythos*, Baster-Lübbe-Taschenbuch, 1995

© Gustav Lübbe Verlag GmbH, Bergisch Gladbach, Germania.

Editura SAECULUM I.O.
ISBN 978-973-642-516-5

© Toate drepturile sunt rezervate Editurii SAECULUM I.O.

PHILIPP VANDENBERG

BLESTEMUL FARAONILOR

Știința modernă dezleagă un mit milenar

Traducere de
MAGDA PETCULESCU

Editura SAECULUM I.O.

București, 2024

CUPRINS

1. BLESTEMUL	5
Accidentul de mașină • Succesul secolului pentru arheologi • O descoperire extrem de periculoasă • Blesteme mai vechi decât <i>Biblia</i> • Treisprezece din douăzeci își vor găsi moartea • Ultimele zile ale lordului Carnarvon • Un mister mai vechi de două mii de ani.	
2. MOARTE SAU PURĂ COINCIDENȚĂ	20
Coincidența matematică • Ritmuri aducătoare de moarte • Uniformizarea oamenilor • Ridicarea alarmei în secția de chirurgie • Bioenergia • un capitol dificil • Accident mortal la borna kilometrică 23,9 • Experiențe cu piramidele • Secrete ale cercetării.	
3. SINUCIDERE ÎN FOLOSUL ȘTIINȚEI	35
Imhotep • geniu universal • Un blestem cu trecut • Dementă prin droguri • Curiozitățile lui Heinrich Brugsch • Scurta viață a lui François Champollion • Inscripția de la Rosette • Următorul este Belzoni • Descoperitor în Valea Regilor • Moartea lui Belzoni • Care a fost cauza decesului profesorului Bilharz? • Trei cauze ale dispariției sale.	
4. MORMINTE ȘI GANGSTERI	55
Laboratorul de mumii al doctorului Benam • În Valea Regilor • Slujitori pe altarul adevărului • Un faraon în mormântul altuia • Începutul săpăturilor • Procesiunea mumiiilor nocturne • Afaceri dubioase.	
5. AUTOPSIA UNUI FARAON	69
Aur și pietre scumpe sub niște fășii putrede • Ce să însemne T? • În taxi cu Tuthmosis • Diadema • Cum a murit Tutankhamon • Misterioasele mere ale demonilor.	
6. REGI ȘI MAGICIENI	82
Tuthmosis și emancipata lui fiică Hatșepsut • Măritată la doisprezece ani • Fiicele lui Echnaton • Se caută un faraon	

• Puterea invizibilă a preoților • Medicină și magie • Cărțile secrete.	
7. PE CALEA NEMURIRII	98
Oameni în refrigerator – mumiiile timpului nostru • Când nervii joacă feste • Făcătorii de mumii • Rezultatele cercetărilor recente • Droguri din țara Punt • Procesiunea mortuară pe Nil • Vanitate și în mormânt.	
8. ZEII ȘI MISTERE	113
Renașterea florii de lotus • Animalele sfinte • Zeii se specializează • Judecata de Apoi • Nimic nou pentru Aton.	
9. ATRACȚIA OTRĂVITOARE A MORTII	129
Lilieci periculoși • Nematodul cu glande otrăvitoare • Elemente de magie • Gâzele aducătoare de iubire și cactușii care te transpun în transă • Antibiotice din vechiul Egipt • Imhotep combate bacteriile • Substanțe de luptă împotriva hoților de morminte • Tulburări psihice • Moartea lui Chessman în camera de gazare • De ce s-a temut Haremhab?	
10. MORTII CARE EMIT RADIĂȚII	145
Puterea uraniului • Iradierea radioactivă nu poate fi măsurată • Cât timp radiază uraniul? • Mumia de la bordul <i>Titanicului</i> • Coridoarele subterane din Akita.	
11. STELELE – DĂTĂTOARE DE VIAȚĂ ȘI DE MOARTE	155
Petele fatale ale Re • Puterea Lunii • Bombardament din Univers • Fizicieni în piramida lui Kefren • Aparatele de măsură se dereglează.	
12. SECRETUL PIRAMIDELOR	165
Când faraonul ia măsura.. • Observatorul • Stele și miracole • Sensul și scopul construcției geometrice • Tulburări psihice în camera regelui • Doi cercetători se sting din viață • Cercetări cu laserul fără a păstra secretul • Fulgere Röntgen din Univers.	
13. VOCEA DIN DINASTIA A XVIII-A	179
Telika – cea de a patra soție a lui Amenophis al III-lea • A fost crimă • Procesul verbal al dr. Wood.	
Arborele genealogic al Dinastiei a XVIII-a	187
Tabel cronologic	188

Tutankhamon

1. BLESTEMUL

„Știți – a spus Gamal Mehrez, un bărbat cu sprâncene stufoase și buze mari – în viață există coincidențe stranii“.

M-am întâlnit cu Gamal Mehrez la hotelul Omar Khayyam din Cairo, la podul Nilului, pe 26 iulie. Eram lângă piscină, beam campari – și vorbeam despre legendarul blestem al faraonilor.

„Nu păreți a fi convins de veridicitatea acestui blestem?“ l-am întrebat pe dr. Mehrez.

Gamal Mehrez, directorul general al Muzeelor Egiptene din Cairo, a ezitat. Se vedea că nu îi este ușor să dea un răspuns. Apoi a început să vorbească, cu o pronunție engleză, specifică egiptenilor care au studiat la Cambridge sau Oxford. „Firește, dacă ținem cont de toate morțile intervenite în mod misterios, atunci poate fi adevărat. Mai ales că unele formule de blestem sunt cunoscute din vechea istorie egipteană. Dar – Mehrez a zâmbit forțat – eu nu cred în ele. Uitați-vă la mine. Toată viața am lucrat cu morminte de faraoni și mumii. Sunt cea mai bună dovadă că totul a fost o întâmplare“.

În calitate de director al Muzeelor Egiptene, Mehrez avea la dispoziție o construcție neobișnuit de modestă, ridicată în jurul anului 1900. În ea sunt expuse o sută de mii de piese: unicate foarte prețioase din istoria de patru milenii a Egiptului. Scarabei foarte mici, statui uriașe ale faraonilor atotputernici, la parter, în camera nr. 52 douăzeci de mumii ordonate după vârstă și după sex, întâi bărbații, apoi femeile, toate în sicrie de sticlă și puse la dispoziția numerosului public. Sunt și oameni care nu suportă să vadă mumiile cu dinții rânjind. Părăsesc încăperea cu fruntea udă de sudoare.

Mehrez avea să moară la patru săptămâni după această convorbire a noastră, la vârsta de 52 de ani. Medicii au constatat un accident vascular.

Cu toate acestea, și el a dispărut într-o zi stranie: cel care nu crezuse în blestemul faraonilor, s-a săvârșit din viață exact în ziua în care în muzeul lui de pe strada Mariette, era împachetată mumia lui Tutankhamon, masca lui din aur și obiectele de preț. Masca,

care cântărește 25 de pfunzi, asigurată pentru o sumă uriașă, era transportată la Londra cu avioanele britanice pentru a fi expusă la expoziția deschisă la împlinirea a cincizeci de ani de la descoperirea mormântului faraonului de către englezii Howard Carter și lordul Carnarvon.

Tutankhamon, faraonul care a domnit în urmă cu peste trei mii trei sute de ani, este figura cheie a celui blestem căruia i-au căzut până acum victimă cel puțin trei duzini de oameni de știință. Faraonul, a cărui domnie a durat numai nouă ani – 1358–1349 î.Hr. – are o semnificație istorică mică. Importanța lui rezultă din descoperirea târzie a mormântului său, din faptul că, spre deosebire de celelalte, acesta nu a fost prădat, dar și din aceea că după o serie de morți misterioase ulterioare acestei descoperiri, blestemul fara-onilor a început să intre în atenția oamenilor de știință.

Au fost arheologii care au murit în condiții cu totul neobișnuite și înaintea descoperirii mormântului lui Tutankhamon. Pe atunci s-a spus că așa le-a fost scris; până la misterioasa dispariție a lordului Carnarvon, pe 6 aprilie 1923 și la coincidențele stranii legate de ea.

Să rememorăm personalitatea și pasiunea britanicului Earl of Carnarvon pentru a ne putea explica dorința neobișnuită a unui lord englez de a descoperi mumii și comori ascunse.

Carnarvon, născut în anul 1866, a fost exponentul tipic al marii puteri imperiale. Primii ani și i-a petrecut la Highclere, proprietatea părinților. Școala primară a făcut-o în particular, apoi a urmat la Eton – după cum se cădea pentru un lord tânăr. La Trinity College din Cambridge s-a remarcat cu performanțele la călărie și cu un șarpe viu, pe care la ținut în pupitrul său un semestru întreg¹.

Carnarvon a fost nevoit să preia responsabilitatea domeniului la douăzeci și trei de ani, după decesul tatălui său. A dus un fel de viață de play boy – mai puțin în ceea ce privește femeile, mai mult legat de alte plăceri ale vieții.

Accidentul de mașină

Lordul Carnarvon a fost unul din pionierii sportului cu automobilul. Mersese cu mașina în Franța încă înainte ca în Anglia să se fi permis acest vehicul. Cine s-ar fi gândit vreodată că tocmai preferința lui pentru automobile a fost cea care l-a determinat să devină căutător de morminte, descoperitorul mormântului lui Tutankhamon și victima spectaculoasei urgii zeești.

1. Carter, Howard – *Tutankhamon – un mormânt regesc egiptean*, Leipzig, 1927.

Lady Brughclere, sora lordului Carnarvon, relatează:

„S-a întâmplat în timpul unei călătorii în Germania. Carnarvon și fidelul său șofer, Edward Trotman, care l-a însoțit timp de 28 de ani în toate călătoriile, mergeau pe un drum pustiu, drept de parcă ar fi fost unul roman și voiau să ajungă la Bad Schwalbach, unde Lady Carnarvon își aștepta soțul.

Drumul părea liber, când, dintr-odată, au văzut apărând în fața lor o mică ridicătură, atât de abruptă că nu putea fi observată decât de la o apropiere de cincisprezece metri; în plus două căruțe cu boi blocau drumul.

Sperând să le ocolească, a îndreptat mașina spre marginea drumului. S-a lovit de o grămadă de pietre, două cauciucuri s-au spart, mașina s-a răsturnat peste Carnarvon, iar Trotman a fost aruncat la câțiva metri mai departe.

Cu puterea unui disperat, șoferul a izbutit să împingă vehiculul ușor și să își elibereze stăpânul de sub el. Era inconștient și se părea că inima încetase să-i bată.

Vinovații, căruțașii au luat-o la fugă. Trotman a zărit doi oameni la munca câmpului care avea la ei o cană cu apă. Fără să mai întrebe, a luat apa și l-a stropit pe lord pe față. Inima și-a revenit¹.

Atât aflăm despre accident de la Lady Brughclere. Cert este că lordul a avut o comotie gravă. A orbit pentru un timp, fața a fost foarte tumefiată, mâna ruptă. A mai suferit și arsuri grave.

Iubitorul de mașini a trebuit să îndure mai multe operații, fără a-și reveni complet. Avea greutăți în respirație din cauza cărora suporta greu iarna.

În 1903 și-a petrecut pentru prima oară iarna în Egipt – acolo umiditatea din aer nu depășea aproape niciodată 40%. Deci e o climă ideală pentru unul aflat în convalescență. După aceea, Carnarvon a petrecut toate anotimpurile reci pe Nil. Iubitor de artă, el a devenit interesat tot mai mult de arheologie.

A început să lucreze la săpături din cel de al treilea an, inițial fără nici un succes – firește. I-a cerut sfatul directorului muzeului din Cairo, Sir Gaston Maspero, care l-a recomandat arheologului britanic Howard Carter: un bun specialist, un idealist, dar fără resurse financiare.

Carter lucra în Egipt din 1890. În calitate de administrator al secției de antichități, descoperise deja două morminte în Valea Regilor, la vest de Luxor, pentru americanul Theodore Davis.

Howard Carter și lordul Carnarvon au căutat timp de șapte ani

1. *Ibidem*.

comori rămase ascunse. Descoperirile lor până în 1912 au fost prezentate elegant și cu fală în volumul *Five Years Explorations at Thebes*¹ (Cinci ani de cercetări la Teba). Căutările lor au mers în continuare.

Carter bănuia că în „Vale“ mai trebuia să fie un mormânt de faraon. Presupunerea lui nu era lipsită de temeii. Într-o stâncă, Theodore Davis descoperise un pahar de lut cu hieroglifele lui Tutankhamon. În plus mai descoperise un mormânt-galerie, unde erau resturile unui dulap de lemn cu plăcuțe din aur, inscripționate tot cu numele lui Tutankhamon.

Davis crezuse că a găsit mormântul faraonului. Carter a fost singurul care a avut dubii: el spunea, pe drept cuvânt, că un rege din timpul Dinastiei a XVIII-a nu ar fi putut fi îngropat într-un loc atât de modest. Suveranii Regatului Mijlociu au considerat imensele domuri din stâncă singurele demne de ei. Nu exista deci nici un motiv ca Tutankhamon să fie îngropat într-un lăcaș de veci atât de sărăcăcios.

Carter s-a văzut confirmat de o altă descoperire a lui Theodore Davis. Într-o ascunzătoare în stâncă, americanul a dat de mai multe vase de lut, cioburi, legături de pânză, dar după o cercetare superficială, nu a fost interesat de ele.

Abia după ce au fost cercetate atent la Muzeul Metropolitan din New York s-a văzut că vasul și pânza aveau imprimat pe ele numele și anul morții lui Tutankhamon. Carter a văzut în aceste rămășițe obiecte ce fuseseră folosite la înmormântarea faraonului. Dar unde îi era mormântul?

Succesul secolului pentru arheologi

Americanul Theodore Davis a săpat acolo, unde presupunea Carter că ar trebui să fie locul mormântului. Obținuse în 1902 permisiunea guvernul egiptean, deși forurile oficiale nu credeau în vreun rezultat.

Era locul unde Giovanni Belzoni abandonase să mai caute după 1820, convins că nu mai poate găsi nimic. Davis a ajuns la aceeași concluzie, după ce renunțase să mai sape tot acolo după iulie 1914. Concesiunea pentru săpături a fost preluată de Howard Carter și lordul Carnarvon.

Era normal ca cei doi să dorească să pornească la lucru imediat, dar a izbucnit primul război mondial. Aventura din Valea Regilor avea să înceapă abia peste trei ani.

Nu existau nici un fel de schițe cu cine, unde și când săpase. Howard Carter a propus pur și simplu instinctiv să înceapă săpăturile în triunghiul dintre mormintele lui Ramses al II-lea, Merenptah și Ramses al VI-lea.

Toată iarna nu au făcut decât să scoată moloz, grămezi imense adunate de-a lungul săpăturilor anterioare. Chiar la baza mormântului lui Ramses al VI-lea, Carter a găsit fundațiile locuințelor constructorilor de morminte, unde erau niște bucăți mari de cremene. Până atunci ori de câte ori s-au găsit mai multe bucăți de cremene, acesta a fost un indiciu clar că se aflau în apropierea unui mormânt.

Suprafața întregului triunghi a fost cercetată până în 1920 – până la locul unde s-au găsit fundațiile locuințelor constructorilor antici. Carnarvon și Carter și-au îndreptat atenția asupra unei văi laterale, fără să facă acolo descoperiri importante. De șase ani căutau ceva despre care nici nu se știa cu precizie că mai există. Șase ani de săpături și îndoieli zilnice și de întrebarea dacă merita efortul sau nu. Șase ani de muncă, fără să-și piardă convingerea că vor găsi ceva. Pentru ca apoi totul să se precipite pe parcursul a cinci zile.

28 octombrie 1922. Howard Carter ajuge la Luxor fără lordul Carnarvon. Angajează muncitori pentru săpături.

1 noiembrie 1922. Carter începe săpături noi în Valea Regilor. Pornește cu ele de la colțul nord-estic al mormântului lui Ramses al VI-lea. Săpăturile duc direct la fundația unde au găsit cremenea.

4 noiembrie 1922. Ca de obicei, Carter vine la locul săpăturilor. Liniștea neobișnuită îl face să devină atent. Unul din muncitori, Rais Ahmed Gurgar vine în fugă și spune : „Sir, sub fundația primei colibe a constructorilor am dat de o treaptă din piatră“.

5 noiembrie 1922. Până după amiază au fost scoase la iveală cinci trepte. Nu mai exista nici un dubiu: ele conduceau spre un mormânt în stâncă. Oare ce vor găsi? Ar putea fi gol și prădat deja? La lăsarea serii erau eliberate de sub dărâmături douăsprezece trepte. A apărut o ușă din piatră închisă. Pecițele au pe ele un șacal și nouă figuri stilizate de deținuți: pecetea Orașului Morților din Valea Regilor. Mormântul – așa se pare – nu este prădat.

6 noiembrie 1922. Howard Carter îi telegrafiază lordului Carnarvon la Luxor: „Am făcut, în sfârșit, o descoperire excepțională în «Vale» – un mormânt deosebit. Am acoperit la loc totul până la sosirea Dumneavoastră. Felicitări!“

8 noiembrie 1922. Lordul Carnarvon trimite două telegrame, la scurt interval una de alta: „Sosesc cât pot de repede“. Cealaltă :

1. Carter Howard și Carnarvon, Earl of, *Five Years Explorations at Thebes* 1907– 1911, Londra, 1912.

„Gândește-te să fii la Alexandria pe 20“.

23 noiembrie 1922. Lordul Carnarvon ajunge la Luxor. Este însoțit de fiica sa, Lady Evelyn Herbert.

24 noiembrie 1922. Accesul spre mormânt este deschis din nou.

25 noiembrie 1922. Pecetea este fotografiată și desfăcută. A apărut un coridor înclinat ce ducea în jos. Printre molozul cu care era umplut au fost găsite peceti și vase sparte din alabastru. Se părea că mormântul a fost deschis și apoi închis la loc.

26 noiembrie 1922. La zece metri sub prima închizătură cu stâncă, săpătorii dau de o a doua ușă. Pe lângă pecetele Orașului Morților sunt și unele pe care se vede înscris numele lui Tutankhamon.

Ultimele ore pline de surprize ale săpătorilor au fost descrise de Howard Carter în cartea lui.

„Încet, chinuitor de încet, așa ni s-a părut nouă, molozul din coridor, care bloca accesul spre ușă, a fost scos complet. Sosise clipa cea mare. Cu mâinile tremurânde, am ciocănit într-o mică deschizătură din colțul din stânga sus. Întineric și o încăpere goală – iată ce puteam zări prin crăpătura făcută, deci spațiul din dosul ușii era gol și lipsit de moloz.

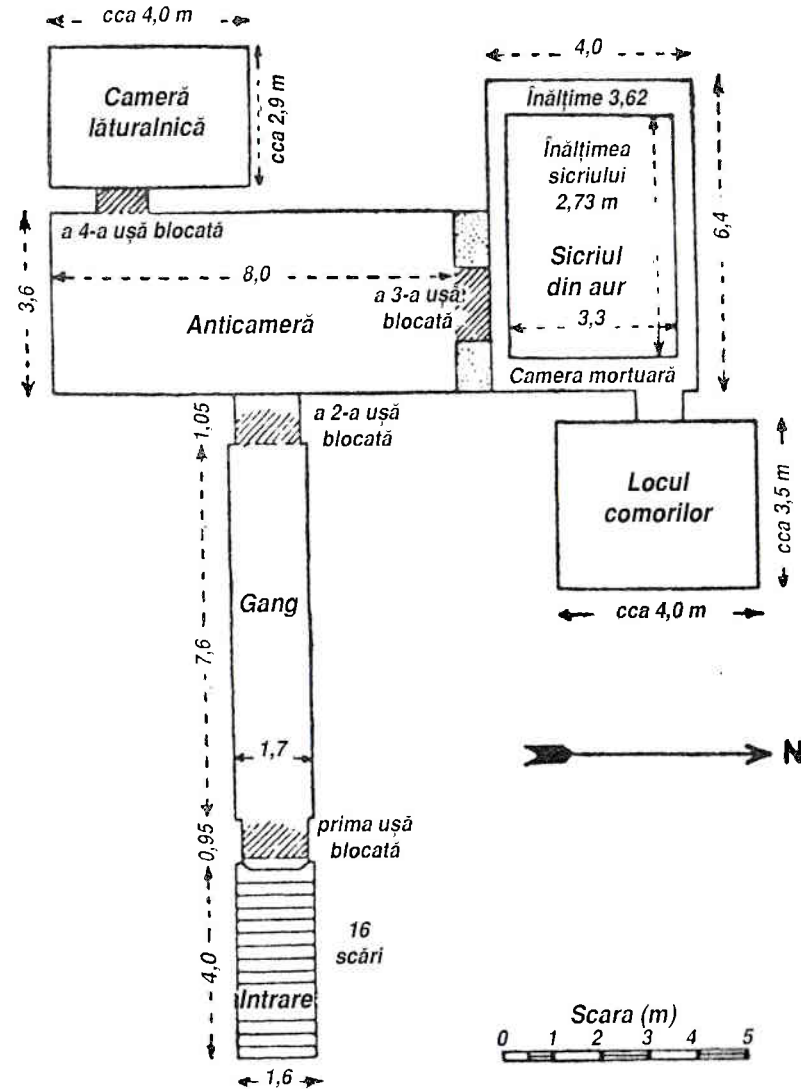
Am făcut probe cu lumânări ca să verificăm dacă nu sunt gaze otrăvitoare; apoi am mărit deschizătura făcută cu bara de fier. Am aprins din nou o lumânare și am cercetat totul în timp ce lordul Carnarvon, Lady Evelyn și Callender (unul din lucrători) stăteau alături de mine așteptând cu nerăbdare verdictul meu. La început nu am putut zări nimic deoarece aerul cald ce ieșea din încăpere făcea flacăra lumânării să pâlpaie. După ce m-am obișnuit cu întunericul, am început să zăresc în întuneric: animale stranii, statui și aur – peste tot aur strălucitor. Amușisem și probabil celor din jurul meu totul li s-a părut o veșnicie.“

Lordul Carnarvon a fost primul care nu a mai suportat așteptarea. „Poți vedea ceva, Carter?“ a întrebat emoționat.

„Da, lucruri minunate“, a răspuns Carter.

Ceea ce apărea în lumina lumânării nu mai fusese privit de nimeni de circa trei mii și trei sute de ani încoace: cel mai frumos, cel mai scump trofeu scos la iveală vreodată de arheologi. Un pocal translucid din alabastru în formă de lotus, la stânga mai multe care răsturnate cu intarsii din aur și sticlă. În spate o statuie a regelui cu ochii larg deschiși, paturi din aur, urne negre, un tron din aur. Nici o urmă de sicriu sau de mumie. Firește – eram doar în antecamera labirintului plin de comori neprețuite.

Carter și Carnarvon au ajuns la aceeași concluzie: era cea mai

Planul mormântului lui Tutankhamon : o treaptă și un coridor lung de zece metri conduc spre o antecameră, unde Howard Carter a găsit tablăta cu legendarul blestem. La dreapta, lângă antecameră, este camera mortuară propriu-zisă cu sarcofagul faraonului mort de tânăr.

senzațională descoperire arheologică din istorie. Au fost convinși de aceasta fără să știe ce vor mai descoperi în celelalte încăperi.

După aceea au închis totul la loc. Ca om de știință cu simț de răspundere, Carter a plănuit în amănunțime deschiderea mormântului. Una din primele măsuri luate a fost să procure la Cairo bare din fier și o ușă blindată. Împreună cu echipa, Callender păzea zi și noapte accesul spre mormânt. Pentru o siguranță mai mare, Carter a ordonat și blocarea cu moloz.

Pe 4 decembrie, lordul Carnarvon și Lady Evelyn au plecat cu treburi la Londra. Au revenit la începutul lunii februarie. În tot acest timp Howard Carter nu a stat degeaba.

O descoperire extrem de periculoasă

Carter a adunat toți experții disponibili: Harry Burton, un fotograf priceput, doi desenatori – Hall și Hauser, Artur C. Mace, om de știință de la Muzeul Metropolitan din New York. Au mai fost chemați profesorul dr. Alan Gardiner, specialist în scriere, expertul în peceti – profesorul dr. Breasted, apoi Alfred Lucas, directorul secției de stat de chimie de la Muzeul Național din Cairo.

Peretele spre antecamera mormântului lui Tutankhamon a fost mai întâi găurit, după aceea a fost cercetată încăperea cu prețioasele obiecte, cu o suprafață de 8/3,60 metri pătrați.

După cum s-a văzut încă de la examinarea pecetii și aici călcaseră hoții. Ei săpaseră însă doar un mic coridor din camera cu comori și au furat numai obiecte de dimensiune redusă. Furtul s-a produs la puțin timp după înmormântare, deoarece numai astfel se poate explica de ce hoții, ca să nu fie prinși, au pus peceti noi la uși.

Era normal ca descoperirea arheologică cea mai mare de pe malul vestic al Nilului, de la Luxor, să nu rămână secretă. *London Times* a obținut exclusivitatea în privința relatărilor asupra descoperirilor. Întreaga lume vorbea de marea descoperire. Mormântul era păzit zi și noapte de trei echipe diferite, independente una de alta: erau doar la începutul aventurii științifice. Howard Carter nota: „Nervii noștri erau deja la pământ, ca și starea noastră de spirit încă de când am terminat cercetarea antecamerei“.

Totul a fost fotografiat în antecameră – fiecare obiect cum a fost găsit inițial, apoi desenat și pregătit pentru conservare. Într-un alt mormânt de faraon, care fusese găsit gol, se amenajase un laborator. Zilnic soseau scrisori sau telegrame cu sfaturi pentru

modul de conservare, rugăminți pentru suveniruri. („Aș fi mulțumit și cu câteva fire de nisip“), felicitări, oferte de ajutor, reamintirea unor legături de rudenie („Trebuie să fiți cumnatul care a locuit în 1893 la Camberwall și de care, din păcate, nu am mai auzit nimic după aceea“).

O anumită nervozitate i-a cuprins pe muncitori, dar mai ales pe oamenii de știință – dintr-un cu totul alt motiv. Explicația era un anume ostrakon, la prima vedere neimportant; este vorba de o tăbliță din lut, găsită în antecameră. În prima etapă a fost numerotată cu exactitate, apoi, după câteva zile, când Alan Gardiner a descifrat-o, a fost tăiată de pe listă.

Textul înscris:

„MOARTEA ÎL VA SECERA CU A EI COASĂ PE CEL CE VA TULBURA LINIȘTEA FARAONULUI.“

Ar fi greșit să se susțină că în acele zile Carter, Gardiner sau oricare alt om de știință s-ar fi temut de acest blestem. Ei se temeau mai mult să nu se molipsească de la săpătorii localnici sau de poveștile lor cu stafii. Arheologii depindeau de muncitorii sau de echipele de salvare ale egiptenilor.

Iată de ce această tăbliță a dispărut din procesele verbale și din inventar, dar nu și din memoria tuturor. Ea este menționată pretutindeni; nu a fost fotografiată și nu mai este de găsit. Într-o formă modificată, blestemul apare încă o dată. Și anume pe spatele unei figuri magice unde scrie: „Eu sunt cel care îl alung pe hoțul de morminte cu flacăra pustiei. Eu sunt cel care păzește mormântul lui Tutankhamon“.

Această figură a fost găsită în camera mortuară. După ce a fost luată de acolo, arheologii nu au mai avut a se teme de muncitorii egipteni – își atinseseră scopul.

Blesteme mai vechi decât *Biblia*

În vechiul Egipt, spre deosebire de alte culturi orientale, formulele de anatimizare sunt extrem de rare. Să ne gândim la formulele semitice de afurisenie din *Vechiul Testament*, folosite de fiecare împotriva celuilalt. În cazul celei egiptene se observă o deosebire semnificativă: cel care blestemă sau afurisește este întotdeauna faraonul. El îl rostește în mod legitim. La israeliți blestemul împotriva lui Dumnezeu sau a regelui era interzis și pedepsit, inclusiv cu moartea.

Thutmosis I spune în invocația pentru tron rostită pentru fiica sa Hatșepsut: „Cine rostește cuvinte grele cum ar fi «blestemată să fie Maiestatea Sa» va muri“. Din actele procesului referitor la

conspirația haremului împotriva lui Ramses al II-lea, reiese că acuzațiilor li s-a dat, înaintea începerii procesului, un nume blestemat ca să fie scoși de sub paza zeilor și să fie catalogați astfel drept dușmani ai zeilor. Să mai menționăm că în ritualurile de prosciere, egiptenii scrijeleau numele anatimizatului pe un vas din lut pe care îl spargeau după aceea.

Tăblițe de blestemare, asemeni celei găsite în camera mortuară a lui Tutankhamon, numesc și zeii ca autori ai anatemei: blestemul lui Osiris-Sokar, marele zeu, stăpânul din Abydos, blestemul lui Isis, marea zeiță.

Inspectorul general al Administrației Antichităților Egiptene, Engelbach, a descoperit următorul blestem în antecamera unui mormânt găsit în apropierea piramidei din Medun: „Spiritul mortului va suci gâtul hoțului de morminte precum cel al unei găște“.

Deși pe tăbliță era scris „spiritul mortului“, Engelbach a găsit în camera mortuară doi morți. Un cadavru fusese mumificat, celălalt nu. Cel de al doilea mort era victima blestemului – hoțul de morminte, răpus de o piatră din tavan tocmai în momentul când voia să fure obiectele de preț așezate alături de mumie.

Coincidență sau o capcană bine pusă la punct? Să nu uităm că vechii egipteni au fost un popor foarte religios, evlavios și încrezător în miracole sau spirite. Cine știa când începe revărsarea apelor Nilului, acela era un zeu în ochii celor simpli și nu un om de știință. Și cum faraonii erau întotdeauna înconjurați de erudiți, ei erau primii care știa când începe revărsarea Nilului.

Pe măsură ce știința egipteană a început să fie cunoscută, să se utilizeze calendarul egiptean, inclusiv în păturile de jos ale populației, să fie cunoscută matematica, geometria, astronomia sau să fie văzut sistemul de irigare, populația egipteană a început să se distanțeze de credința tradițională în mai mulți zei și spirite. Încă de pe la finele Regatului Vechi, când pe tronul țării mai guvernau supraoameni cum ar fi Djoser, Keops sau Teti, a început demitizarea faraonilor până când zeii au dispărut complet de pe tronul ocupat de oameni.

Să fi fost, deci, un miracol că vechii egipteni erudiți continuau să creadă în viața de după moarte, dar nu și în atotputerea morților lor? Că preoții și magicienii apelau la cunoștințele tehnice când invocau blestemele de temut rostite de strămoși?

Dacă în momentul atingerii unei mumii din tavan cădeau bucăți de stâncă nu era ceva întâmplător, ci un procedeu tehnic prin care mumia și obiectele de preț puse acolo erau apărate de hoți.

Este de la sine înțeles că obiectele prețioase aduse în mormânt pentru liniștea unui faraon erau mult mai scumpe decât pentru un cetățean de rând. Spre deosebire de simplii muritori, faraonii se îngrijeau din timpul vieții ca să fie însoțiți în tărâmul de dincolo de tot ce aveau pe pământ.

Există o explicație foarte simplă de ce blestemul faraonilor și-a dovedit eficiența tocmai la cel care s-a îngrijit cel mai puțin de mormântul său: înmormântarea lui Tutankhamon a fost sarcina preoților și a magicienilor pentru că el a murit la optsprezece ani și de o moarte violentă.

Treisprezece din douăzeci își vor găsi moartea

Pe 17 februarie 1923, când Howard Carter și Lordul Carnarvon au început să deschidă camera mortuară a lui Tutankhamon nu se știa nimic despre toate acestea.

Cei douăzeci care formau echipa nu știau nici dacă în acea zi fierbinte de februarie, către orele 14, când s-au adunat în fața coridorului ce ducea spre mormânt, vor găsi vreo mumie de faraon. Și nici unul nu bănuia că treisprezece dintre ei vor muri curând.

Howard Carter nota în jurnalul său: „Conform înțelegerii, toți cei care au fost aleși să fie martori la momentul festiv au venit în jurul orei două la mormânt. Dintre ei făcea parte lordul Carnarvon, Lady Evelyn Herbert, ministrul lucrărilor publice, excelența sa Abd el Halim Pașa Suliman, directorul general al Administrației Antichităților, Lacau, Sir William Garstin, Sir Charles Tust, conducătorul secției egiptene de la Muzeul Metropolitan din New York, Lythgoe, profesorul Breasted, dr. Alan Gardiner, Winlock, Mervin Herbert, Richard Betjell, inspectorul general al Administrației Antichităților, Engelbach, trei inspectori egipteni ai aceleiași administrații, reprezentantul presei guvernamentale și membrii echipei noastre – în total vreo douăzeci de persoane“¹

Carter precizează doar treisprezece nume – o neglijență care este scuzabilă având în vedere evenimentele pre și ulterioare acelei zile memorabile. Printre inspectorii egipteni menționați de Carter erau și guvernatorul provincial, Bey Fahmy și comandantul suprem al armatei egiptene, Sir Lee Stack Sirdah. Printre arheologii erau și asistenții Astor, Bruère și Callender, împreună cu alți doi oameni de știință – Alfred Lucas și Arthur Mace.

În antecameră au fost aduse scaune. Cele două statui în mărime naturală, aflate la intrare, au fost asigurate cu scânduri. A fost tras

1. Carter, Howard. *Op. cit.*